

ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL 2023

CENTRE D'ESTUDIS I DE RECERCA EN EMPREDORIA I INNOVACIÓ SOCIAL (CREIS)

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Ajuntament de
Mollet del Vallès

El Vallès Oriental
Consell Comarcal

CONSELL COMARCAL
DEL VALLÈS OCCIDENTAL

Diputació
Barcelona

Àrea de Desenvolupament
Econòmic, Turisme i Comerç

L'Anuari d'Emprenedoria, Economia i Innovació Social és una col·lecció d'accés obert promoguda i coordinada pel Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS), un centre de recerca interdisciplinària per a l'estudi del fenomen de l'emprenedoria i la innovació social, dels factors que el determinen i de l'impacte que els projectes socials susciten sobre l'economia en general i sobre les persones en particular. La col·lecció es planteja l'objectiu de tractar els diferents temes d'interès social des d'un doble vessant. Primer, des d'un punt de vista proper, vinculat al territori, i amb voluntat d'influir en la definició de les polítiques públiques. I segon, proporcionant la mirada àmplia i rigorosa amb què els experts, acadèmics i no acadèmics, poden analitzar aquests problemes, ajudar a comprendre'n l'origen, i indicar com cal gestionar-los i resoldre'ls de la millor manera possible.

El Anuario de Emprendimiento, Economía e Innovación Social es una colección de acceso abierto promovida y coordinada por el Centro de Estudios y de Investigación en Emprendimiento e Innovación Social (CREIS), un centro de investigación interdisciplinaria para el estudio del fenómeno del emprendimiento y la innovación social, de los factores que lo determinan y del impacto que suscitan los proyectos sociales sobre la economía en general y sobre las personas en particular. La colección se plantea el objetivo de tratar los diferentes temas de interés social desde una doble vertiente. Primero, desde un punto de vista cercano, vinculado al territorio, y con voluntad de influir en la definición de las políticas públicas. Y segundo, aportando la mirada amplia y rigurosa con que los expertos, académicos y no académicos, pueden analizar estos problemas, ayudar a comprender su origen, e indicar cómo hay que gestionarlos y resolverlos de la mejor manera posible.

The Yearbook in Entrepreneurship, Economy and Social Innovation is an open access collection promoted and coordinated by the Center for Studies and Research in Entrepreneurship and Social Innovation (CREIS), an interdisciplinary research center for the study of the phenomenon of entrepreneurship and social innovation, its causal factors, and the impact that social projects have on the economy in general, and people in particular. The collection sets itself the objective of dealing with the different topics of social interest from a double perspective. In the first place, from a close point of view, connected to the territory, and with the will to influence the definition of public policies. Second, providing the broad and rigorous view with which experts, academic and non-academic, can analyze these problems, help to understand their roots, and advise on how they must be managed and solved in the best possible way.

L'Annuaire en Entrepreneuriat, Économie et Innovation Sociale est une collection en libre accès promue et coordonnée par le Centre d'Études et de Recherche en Entrepreneuriat et Innovation Sociale (CREIS), un centre de recherche interdisciplinaire pour l'étude du phénomène de l'entrepreneuriat et l'innovation sociale, des facteurs qui la déterminent et de l'impact que les projets sociaux suscitent sur l'économie en général, ainsi que sur les personnes en particulier. La collection s'est fixé l'objectif de traiter les différents sujets d'intérêt social à partir d'une double perspective. Tout d'abord, d'un point de vue proche, associé au territoire, et avec la volonté d'exercer une influence sur la définition des politiques publiques. Ensuite, en apportant la vision élargie et rigoureuse avec laquelle les experts, universitaires ou non universitaires, peuvent analyser ces problèmes et faciliter la compréhension de leur origine, et indiquer comment il faut les gérer et les résoudre le mieux possible.

Editors / Editores / Editors / Éditeurs:

Marta-Patricia Aparicio y Montesinos, CREIS-UAB
Hector Sala Lorda, CREIS-UAB

Disseny i maquetació:

Servei de Publicacions de la UAB

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain
sp@uab.cat
<https://publicacions.uab.cat>

ISBN (paper): 978-84-19333-79-7
ISBN (digital): 978-84-19333-80-3

Dipòsit legal: B-16114-2023

ANUARI D'EMPREDENDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL està subjecte a una llicència d'ús Creative Commons:

Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada (by-nc-nd): no es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Índex

Presentació	5
--------------------------	---

EXPERIÈNCIES TERRITORIALS

1. L'economia social i solidària al Vallès occidental i al Vallès oriental	11
Observatori del Vallès Occidental – Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Observatori - Centre d'estudis del Vallès Oriental – Consell Comarcal del Vallès Oriental	
2. L'economia social, solidària, verda i circular	39
Consell Comarcal del Vallès Occidental – Ajuntament de Sant Cugat del Vallès	
Consell Comarcal del Vallès Oriental	
3. Víctimas emprendedoras en el sur del Tolima (Colombia): la paz como factor principal de innovación social	53
Santiago Giraldo-Luque, <i>Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació i CREIS – UAB</i>	
Cristina Fernández-Rovira, <i>UVic-UCC</i>	
Tomás Durán-Becerra, <i>PCIS UNIMINUTO</i>	

MONOGRAFIES

4. Emprenedoria, innovació i economia social: Proposta d'un marc conceptual	75
Marta-Patricia Aparicio, <i>CREIS – UAB</i>	
David Urbano, <i>Departament d'Empresa i CREIS – UAB</i>	
5. Evolució de la creació de cooperatives a les sèries llargues de l'economia catalana ...	101
Ramon Arbós, <i>Diputació de Barcelona</i>	
Jordi Boixader, <i>Diputació de Barcelona</i>	
6. Economia circular i cooperativisme	119
Elena Bernet i Martí, <i>tècnica de projectes de Coopcat</i>	
Lorena Torró i Garrido, <i>directora de Coopcat</i>	
7. L'interès per l'economia circular a Catalunya... a vista d'ocell	141
Albert Roca-Llavadot, <i>UAB</i>	
Hector Sala, <i>Departament d'Economia Aplicada i CREIS – UAB</i>	

2. L'economia social, solidària, verda i circular

Autoria | Consell Comarcal del Vallès Occidental – Ajuntament de Sant Cugat del Vallès

| Consell Comarcal del Vallès Oriental

Els reptes que presenten l'emergència climàtica, l'esgotament dels recursos naturals i els actuals desequilibris socials ens situen davant la necessitat de canvis i transformacions per construir una transició ecosocial cap a models econòmics alternatius.

L'economia social i l'economia verda i circular, amb marcs i elements propis d'acció, comparteixen objectius de transformació social i econòmica que les situa en una posició privilegiada per establir vincles i mobilitzar aquesta transició ecosocial cap a un model de societat més sostenible ambientalment i socialment.

En l'actualitat és impossible treballar per assolir els objectius de l'economia social i solidària, centrats en el benestar de les persones i la societat, sense tenir en compte de manera rellevant la dimensió mediambiental. Aquest fet comporta que les empreses, entitats o projectes de l'economia social puguin i hagin de tenir un rol important en la promoció de l'economia circular.

La transferència del marc de treball col·laboratiu i en xarxa que defineix l'economia social i solidària a l'economia circular permet alimentar una generació de sinergies imprescindibles per assolir la necessària optimització de recursos i materials per allargar la vida dels productes o per canviar els models de consum.

Fruit dels esforços realitzats en els darrers anys, podem trobar bones pràctiques en voga d'una economia social, solidària, verda i circular en diversos sectors, que es beneficien d'aquesta interrelació i obren oportunitats a la transformació social. En aquest capítol presentem una aproximació a dos àmbits d'activitat econòmica: l'edició de llibres i l'agricultura ecològica, que acullen pràctiques en aquesta direcció. Les bones pràctiques que exposarem poden ser un model de referència per seguir en altres sectors, ja que aporten elements que es poden replicar en altres organitzacions i empreses, en col·laboració amb els diferents actors de l'àmbit públic i social implicats en el canvi cap a l'economia circular.

Entrevistes

A la indústria del llibre a Catalunya, l'economia circular s'impulsa amb l'economia social

INSTITUT DE L'ECOEDICIÓ DE CATALUNYA

Cooperativa ubicada a Sant Cugat del Vallès

Entrevista a Jordi Panyella Carbonell

Impulsor de l'Institut Català d'Ecoedició i soci treballador de la cooperativa Pollen Edicions, SCCL

— L'edició de llibres davant la sostenibilitat

Tant la producció en sistema òfset com en sistema digital d'un llibre té un impacte ambiental lligat bàsicament a la producció i, en el cas del llibre en paper, també a la distribució.

La mitjana d'emissions de CO₂ d'un llibre és de 400 grams. L'edició dels llibres en paper se situa en un àmbit transversal que afecta diferents sectors, alguns dels quals presenten un major potencial per aplicar tècniques innovadores sostenibles, com la indústria del paper, de la química i de fabricació de maquinària, les indústries gràfiques i d'edició, la distribució i logística, la gestió i el tractament de residus.

La producció en entorn digital, amb dades que indiquen que prop del 10 % de la lectura mundial es fa en aquest suport i que va en augment,¹⁴ també té un impacte ambiental, sigui en relació amb la fabricació dels equips (amb un cost energètic i de recursos econòmics i humans lligats, d'una banda, a l'extracció dels components que necessiten, i de l'altra, a la menor durabilitat de les impressores digitals enfront de les òfset), amb les condicions que es

requereixen per al seu ús,¹⁵ o amb el tractament al final del cicle de vida d'aquests dispositius.

En aquest context se situa l'ecoedició, que, segons el *Manual de la buena ecoedición*,¹⁶ és una forma innovadora de gestionar les publicacions complint principis de sostenibilitat basada en l'aplicació de criteris ambientals i socials en el procés editorial, amb la finalitat de minimitzar els impactes negatius d'aquesta activitat en totes les seves

fases i al llarg del cicle de vida del producte: des de l'obtenció de les matèries primeres, passant pel disseny i la impressió, fins a la distribució i posterior ús, reutilització o reciclatge.

Aquest manual ha estat una de les referències utilitzades pel Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic (Miteco) per a l'elaboració d'*Ecoedición, una guía pública de criterios y herramientas*, publicació que facilita un marc de referència per a l'Administració general de l'Estat i, en general, per a totes les administracions públiques. La guia s'emmarca en el que disposa el *Plan de contratación pública ecológica 2018-2025* i és un dels productes del programa *Cambiar los estilos de vida para recuperar la naturaleza*, impulsat per la Fundació Biodiversitat del Miteco, en el marc del Pla de recuperació, transformació i resiliència, finançat per la Unió Europea-NextGenerationEU.

L'ecoedició es presenta, doncs, com una línia d'acció amb un marc d'actuació ben definit i es considera un enfocament fonamental per desenvolupar de cara a la consecució dels

14 Segons un estudi elaborat per Librandia, el negoci del llibre digital al mercat espanyol va créixer un 37 % durant l'any 2020.

15 Segons el projecte CO2GLE de Joana Moll, investigadora i artista, Google emet 500 kg de GEH (gasos amb efecte d'hivernacle) per segon.

16 *Manual de la buena ecoedición. Guía de buenas prácticas para la ecoedición y el ecodiseño en el sector de las publicaciones*. Elaborat en el marc del projecte LIFE+ 09 ENV/ES/000457 – Greening Books, executat el 2012-2013 per les entitats El Tinter, SAL, LEITAT i Simple.

Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides.

Al Vallès l'ecoedició pot arribar a tenir una repercussió rellevant a causa de la seva transversalitat i tenint en compte que les activitats relacionades amb la cadena de valor de l'edició de publicacions apleguen 436 empreses que ocupen 6.370 persones treballadores i generen una xifra de negoci de quasi 1.100 milions d'euros¹⁷. Des d'un punt de vista territorial, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental ocupen una posició destacada a la demarcació de Barcelona, ja que concentren el 23,4 % de les empreses, el 26,4 % de l'ocupació i el 25,4 % del volum de facturació, darrere del Barcelonès, que aplega el 45,4 % de les empreses, el 36,6 % del treball assalariat i el 40,1 % de la facturació.

Pel que fa al posicionament de l'economia social en l'àmbit vallesà, ens trobem amb les dades següents: d'una banda, 17 entitats cooperatives desenvolupen activitats relacionades amb l'edició de publicacions.¹⁸ Aquesta xifra representa el 2,5 % del teixit productiu cooperatiu vallesà, format per un total de 681 entitats, i el 18,8 % (91) de les cooperatives catalanes dedicades a aquestes activitats. D'altra banda, també hi ha presents 18 societats laborals que desenvolupen activitats relacionades amb la cadena de valor de l'edició de publicacions.¹⁹ Aquesta xifra representa l'1,7 % de totes les societats laborals d'ambdues comarques (1.060) i el 15,4 % de les entitats catalanes del sector.

1. En què consisteix el vostre projecte?

L'Institut d'Ecoedició de Catalunya neix com a entitat per vetllar pel foment, la difusió i la verificació de la sostenibilitat ambiental en el món del llibre al territori català. A la cooperativa Pollen Edicions, SCCL, situada al Vallès Occidental, i amb la col·laboració del Centre Tecnològic LEITAT, feia molts anys que treballà-

vem en la definició d'un marc d'acció i d'eines de suport, iniciat amb la participació en el projecte europeu Life- Greening Books. L'any 2019 ens vam reunir amb l'editorial Comanegra, amb qui compartim interessos, i vam començar a dissenyar una línia de treball per estendre l'ecoedició al sector.

Finalment, el 2022 vam aconseguir crear l'Institut d'Ecoedició de Catalunya, que va donar un important impuls a la seva activitat des de principis de 2023. L'Institut es va crear com una cooperativa i va reforçar l'acció des de l'àmbit de l'economia social amb la voluntat d'impulsar el sector cap a la sostenibilitat social i ambiental, amb capacitat per arrossegar les organitzacions de l'economia social cap a un procés de lideratge per a la transformació del sector del llibre.

A banda de Comanegra i Pollen, actualment l'Institut integra entitats com la impremta Novoprint i editorials com Penguin Random House —amb els segells en català De Butxaca, La Campana, La Magrana i Rosa dels Vents—, Radical Books, Fonoll, Salòria, Akiara Books, Tigre de Paper, Obrador, Ediciones del Serbal i La Topera.

2. Com ha estat l'aproximació a l'experiència d'implementació de l'economia circular?

Els antecedents de la implementació de l'economia circular se situen en la cooperativa Pollen Edicions (continuadora de Tintel, SAL), quan vam detectar que l'activitat tenia un gran impacte ambiental i que calia cercar solucions. Vam començar aplicant un sistema de gestió ambiental i, amb el pas del temps, ens vam marcar l'objectiu de ser l'empresa del sector editorial més sostenible per tal d'implementar l'economia circular en el projecte i reflectir-ho en tots els processos estratègics i productius.

¹⁷ Registre Mercantil (SABI). Any 2021.

¹⁸ Segons les darreres dades disponibles del Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya de l'any 2022.

¹⁹ Segons les darreres dades del Registre de Societats Laborals en actiu de la Generalitat de Catalunya de l'any 2022.

Vam centrar l'activitat en l'ecoedició gestionant les publicacions segons principis de sostenibilitat i treballant per calcular, minimitzar i comunicar l'impacte ambiental des de la visió de l'anàlisi del cicle de vida.

L'impuls més important per avançar va venir a partir de l'any 2010 amb la nostra participació en el projecte Greening Books, liderat pel Centre Tecnològic LEITAT i cofinançat per la Comissió Europea. Aquest projecte va rebre el premi al millor projecte LIFE+ del període 2011-2014 i va donar com a resultat l'elaboració del *Manual de la buena ecoedición* i una calculadora de les emissions de CO₂ específica del món del llibre (programari bookDAPer.cat).

L'anàlisi del cicle de vida ens va permetre establir els dotze criteris de l'ecoedició, dotze decisions que cal prendre com a referència per a una gestió més sostenible i circular, per minimitzar l'impacte ambiental, com per exemple, treballar amb empreses que apliquin la gestió ambiental (certificades); utilitzar energies renovables; aplicar tintes amb olis d'origen vegetal; ponderar el tiratge per evitar la generació d'estoc innecessari; seleccionar el tipus d'impressió òfset o digital segons la tirada prevista; i/o operar amb llicències d'obra i programari lliure que allarguin la vida de les obres i de la maquinària.

Hi ha tres criteris, però, que es van considerar fonamentals i que són requisits d'ecoedició de l'Institut d'Ecoedició:

a) L'elecció del paper

El paper és la matèria primera fonamental a l'hora de la producció i cal tenir en compte que el 49,4 % de l'impacte ambiental del llibre es produeix en la fabricació del paper. Per això és clau la presa de decisions sobre el paper que utilitzaran les editorials per reduir-ne l'impacte. Es requereix l'ús de paper 100 % reciclat i certificat FSC, paper 100 % certificat FSC o paper certificat FSC mixt (seguint una directriu

de la Declaració sobre la certificació forestal i recomanacions per a empreses i consumidors de Greenpeace de 2018).

b) La producció local

La distribució suposa el 16,4 % de l'impacte ambiental del llibre, tant de les matèries primeres necessàries per a la producció com en la distribució cap als punts de venda. Per això, aquesta s'ha d'apropar al màxim al lloc de consum per reduir desplaçaments innecessaris. La reducció de distàncies per recórrer comporta la minimització de l'impacte ambiental del llibre.

A Catalunya, la idea del km 0 i de la producció local del llibre s'expressa mitjançant el segell **Llibrelocal.cat**,²⁰ que fa palès el compromís de les editorials de realitzar tota la producció a Catalunya. Comptar amb empreses proveïdores i clients de l'ESS també és un criteri per a la reducció de l'impacte, atès que aquestes es troben arrelades al territori i a la comunitat, i això incideix en la limitació de fenòmens insostenibles, com la deslocalització.

c) El càlcul de la petjada de carboni o la motxilla ecològica

Si bé hi ha altres impactes ambientals, a banda del carboni, aquest dona una guia o unes xifres a partir de les quals establir criteris de minimització ambiental. En aquest sentit, es va treballar en el disseny de BookDAPer.cat, una calculadora de les emissions de CO₂.

Com a idea general, contemplem l'aplicació de l'ecodisseny per guiar la introducció dels diferents criteris, perquè en el moment en què es prenen les principals decisions per dissenyar el producte ens plantejem la manera de fer-ho que pugui generar el menor impacte. Ens proposem dissenyar un llibre atractiu tenint en compte, en primer lloc, que el paper ve d'una

²⁰ Llibrelocal.cat. Eina informativa que permet a les persones consumidores identificar els llibres que s'han fabricat íntegrament en empreses del nostre país.

font renovable, però també tenint en compte tot un seguit d'aspectes per a la minimització dels impactes ambientals.

3. Heu disposat de recursos de suport públics o privats?

Hem disposat de diversos suports públics que han ajudat a fer realitat l'ecoedició. Per exemple, el projecte Greening Books va ser clau, tal com hem indicat anteriorment. Aquest projecte ens va servir per extreure el fonament científic a partir de la pràctica. L'Ajuntament de Barcelona també ens va concedir algunes ajudes per continuar investigant en criteris d'ecoedició. L'Institut Català de l'Empresa Cultural, dependent del Departament de Cultura, és l'entitat que ha fet més aportacions econòmiques. Durant tres anys hem pogut fer l'anàlisi de cicle de vida per a la impressió digital, estudis per implantar sistemes de gestió ambiental en petites editorials i el 2022 es van organitzar les jornades d'ecoedició per a editorials i llibreries, gràcies al seu suport. L'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) ha elaborat el un Pla de sostenibilitat: Pla C* Cultura pel Clima, un pla per ambientalitzar el sector cultural català que encaixa molt bé amb el plantejament de l'Institut d'Ecoedició pel que fa als llibres i el món editorial.

L'Institut d'Ecoedició va estar guardonat als premis Eines 2022 com a millor projecte de transformació social en l'àmbit vallesà.

Quant a suport privat, la contribució del Centre Tecnològic LEITAT, de Terrassa, ha estat important. LEITAT ens ha donat suport des de l'inici, amb la implicació de la responsable de l'Àrea de Sostenibilitat i experta en economia circular, Marta Escamilla, així com amb la participació de l'equip tècnic en els treballs fins a l'actualitat.

Actualment, entitats com el Gremi de la Indústria i la Comunicació Gràfica de Catalunya donen suport a la divulgació de l'Institut i les eines que proposa, com per exemple la calculadora BookDAPer.cat o el segell Llibre Ecoeditat.

4. Internament, quina és la vostra dedicació i organització?

Personalment, assumeixo una dedicació activa en la promoció i la divulgació de l'Institut aportant el coneixement pràctic als plantejaments que es proposen. L'expertesa científica la proporciona l'equip de suport de LEITAT. Quant a organització, tenim reunions mensuals per compartir informació del dia a dia i assemblees trimestrals per abordar temes d'ecoedició. Anualment organitzem una jornada pública dedicada a la investigació en ecoedició.

5. Quines expectatives o propostes teniu a mitjà termini?

A curt termini el principal repte que tenim és el desplegament i la consolidació de l'Institut d'Ecoedició en els vessants de difusió d'investigació i de verificació. Per això promocionem els reptes de l'Institut amb presentacions de la nostra activitat en diferents espais i utilitzem els recursos següents. D'una banda, la calculadora de les emissions de CO₂ BookDAPer.cat, dissenyada en el marc del projecte Greening Books. Aquesta eina és una calculadora específica del món del llibre (programari) que permet obtenir informació detallada per comunicar l'impacte ambiental del llibre a les persones consumidores, aspecte important per a la conscienciació (etiqueta amb les dades), obtenir un pressupost de carboni anual i plantejar una política de mesures de compensació i regeneració. D'altra banda, el Segell de l'Ecoedició, l'únic segell del sector que existeix actualment per a llibres (Llibre Ecoeditat), revistes (Revista Ecoeditada) i altres publicacions, com ara els catàlegs (Publicació Ecoeditada). Aquest és un segell pioner arreu del món que acredita el baix nivell d'impacte ambiental de les publicacions. A més, incorpora els tres criteris considerats més bàsics en l'ecoedició per a la contribució a la disminució de l'impacte ambiental: l'ús de paper certificat o reciclat, la producció local i la incorporació de la motxilla ecològica per donar a conèixer els impactes ambientals de la seva existència.

El Centre Tecnològic LEITAT dona suport a les entitats interessades en l'ús d'aquestes eines i actua com a entitat certificadora i de seguiment anual.

De forma complementària, col·laborem especialment amb altres editorials entorn de la implementació del segell Llibrelocal.cat per promocionar la producció local.

6. Quin és l'impacte o els beneficis de la implementació de l'economia circular?

L'ecoedició se centra en la reducció de consums (matèries, energia, aigua...) i, per tant, comporta directament un benefici econòmic i ambiental.

El benefici social també és clar. Aquesta finalitat és als inicis de la creació de la cooperativa Pollen Edicions. El benefici ambiental d'aquesta cooperativa ha estat constant. Només aplicant el criteri de la producció local es calcula que les emissions durant l'any 2021 havien estat de 15,5 tones. Si s'hagués imprès a la Xina, la generació hauria estat de 124 tones; i a Eslovènia, de 31 tones.

7. Us heu trobat amb dificultats per implementar-la?

L'evolució cap a l'ecoedició presenta diversos reptes:

- Els relacionats amb les tintes (subjectes a la propietat intel·lectual de les patents, que estan obligades a proveir informació sobre toxicitat, però no sobre composició). Sobretot l'ús dels tòners és una dificultat perquè costa molt d'obtenir informacions ambientals.
- La falta de sensibilització fins fa poc temps també és una dificultat. Fins a l'arribada dels efectes de la pandèmia provocada per la COVID-19 i l'augment de la preocupació per l'emergència climàtica, la majoria d'editorials no estaven interessades en aquest tema.

- L'atomització i l'especialització de les parts de les cadenes de producció i de valor constitueixen una barrera bastant generalitzada en la societat europea o occidental. És necessari que els/les autors/es sàpiguin com es produirà aquest llibre per poder influir en l'ecoedició i hi ha d'haver més relació i intercooperació entre tots els actors de la cadena de valor (els dissenyadors, els productors...): que es comuniquin i decideixin quin producte cal aplicar i dissenyar segons la finalitat utilitzant els recursos de menor impacte.
- La falta de coneixement sobre les possibilitats d'una implementació que no requereix canvis profunds de sistemes, sinó l'aplicació de criteris lògics, també és un repte.

Pel que fa a l'impacte ambiental de la digitalització com a alternativa, cal aprofundir en el coneixement dels impactes dels dispositius tecnològics, que avui dia no gaudeixen d'un càlcul precís. Aquest càlcul és un aspecte clau per ajudar a situar de forma real la visió sobre la sostenibilitat del llibre digital enfront del llibre en paper.

8. L'ecoedició suposa assolir costos més grans d'edició?

L'ecoedició és estalvi, és minimitzar; per tant, sempre implica un avantatge quant a costos. D'altra banda, l'aplicació de la visió sostenible en els consum en les diferents parts de la cadena de valor també comporta un estalvi.

9. Quina relació creus que té l'economia circular amb l'economia social i solidària?

Els valors de l'ecoedició, com a càlcul i minimització i comunicació de l'impacte ambiental del llibre, on millor es poden desplegar és en un entorn de valors cooperatius. Aquesta visió ha

determinat que l'Institut d'Ecoedició de Catalunya tingui la fórmula de cooperativa, on convergeix molt la preocupació per les persones i per l'entorn.

El cooperativisme i en general l'ESS ofereixen un marc de valors i pràctiques comunes amb els valors de l'economia circular. Hi ha el perill que uns o altres ho puguin percebre com una pràctica de mercat i en facin ecoblanqueig. Per això és molt important que l'ESS traslladi tot el seu potencial a les pràctiques d'economia circular.

I com a consideració a l'economia circular, és una metàfora de la sostenibilitat molt interessant, però criticada per alguns perquè no consideren 100 % real o viable la circularitat, un element que sovint s'utilitza com a excusa. En aquest sentit, nosaltres podem dir que el llibre sempre tindrà un impacte i del que es tracta és de minimitzar-lo al màxim.

Les empreses de l'ESS han de situar-se en l'economia circular perquè és una tendència que permet potenciar els valors que es promouen com a organitzacions socials. I en funció del sector, pel que fa a consums, es pot assolir un estalvi econòmic molt important.

10. Com es troba la implementació de l'economia circular en àmbit de la indústria del llibre a Catalunya?

En l'actualitat, en el món de les impremtes hi ha molt d'interès i un cert entusiasme en l'aplicació de canvis cap a l'economia circular. La indústria, però, encara es troba en una fase d'assaig i pendent d'iniciar una implementació integral de mesures cap a l'economia circular.

A Catalunya, el treball que fem a l'Institut ens hauria de servir per promoure un paper actiu d'aquelles organitzacions que es desenvolupen sobre els principis de l'economia social.

És important que l'interès en l'economia circular es transformi en canvis efectius a curt termini.

11. Què feu per impulsar l'economia circular del sector?

Treballem en la divulgació de l'Institut de l'Ecoedició i les seves propostes; molt especialment, per establir col·laboracions, sigui amb impremtes interessades a avançar en l'aplicació de criteris sostenibles o amb organitzacions diverses de cara a propiciar l'extensió de la pràctica de l'ecoedició.

També participem en grups de treball de Catalunya, Espanya i la resta del món, com la Fundació Biodiversitat, la Federación del Libro en España, la Federació d'Editors d'Europa o el Centro Regional para el Fomento del Libro en América Latina y el Caribe (CERLALC, sota l'auspici de la UNESCO), amb el qual treballem per replicar l'experiència de l'Institut d'Ecoedició a l'Amèrica Llatina i el Carib.

12. Quines són les vostres propostes per afavorir la transició cap a la sostenibilitat en el sector?

És necessari seguir treballant en la línia que hem iniciat i, sobretot, avançar i consolidar la implementació de mecanismes de verificació i control d'indicadors, de manera que sigui més fàcil sistematitzar el registre de la minimització dels impactes mediambientals.

Facilitar aquest procés de verificació, a través del segell de l'ecoedició verificació, ha de permetre posar en valor l'ecoedició com a recurs i estimular la transició cap a les pràctiques actuals de càlcul, minimització i comunicació de l'impacte ambiental dels llibres en paper.

El sector agroalimentari, llavor de la circularitat i sempre suma positiva amb l'economia social

MASIA CAN VILA

Cooperativa ubicada a Gallecs
(Mollet del Vallès)

Entrevista a Pere Joan Alsina Cuscó,
soci treballador de la cooperativa

El sector agroecològic davant la sostenibilitat²¹

Quines polítiques s'estan implementant a escala internacional, europea i nacional per impulsar el sector agroalimentari i la seva estreta vinculació amb la sostenibilitat?

Comencem veient què succeeix a escala internacional: l'Agenda 2030 i els Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides han rebut i reben un impuls necessari per assolir una major sostenibilitat del planeta.

En el cas d'Europa, el Pacte Verd Europeu (*The European Green Deal*), l'Estratègia de la Granja a la Taula (*The Farm to Fork Strategy*) i la Política Agrària Comuna (PAC) són programes clau en el desplegament del full de ruta previst per la Comissió Europea per dissenyar un sistema alimentari europeu saludable i sostenible en termes ambientals, econòmics i socials.

A escala nacional, quant a les estratègies sectorials i intersectorials en matèria alimentària desenvolupades en els últims anys, podem destacar els plans interdepartamentals següents:

1. Pla nacional per a l'Agenda 2030, que té com a objectiu implementar aquesta agenda a Catalunya i vetllar per assolir els 17 Objectius per al Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides mitjançant les polítiques públi-

ques impulsades per la Generalitat de Catalunya.

2. El Pla Interdepartamental i Intersectorial de Salut Pública (PINSAP) de la Generalitat de Catalunya, que impulsa la salut des de tots els àmbits de l'acció del Govern i la societat, és a dir, incorpora la salut a totes les polítiques, com en el cas que ens ocupa, de la política alimentària.
3. L'Estratègia Catalana d'Adaptació al Canvi Climàtic (ESCACC) en l'horitzó 2013- 2020, per afrontar els impactes del canvi climàtic en el sistema agroalimentari mitigant-ne les causes i adaptant-lo a les condicions futures.

Què podem dir de la importància del sector agrari i agroecològic a Catalunya i les comarques del Vallès Occidental i Vallès Oriental?

A Catalunya, els models de producció agrícola sostenible, que inclouen la producció integrada i la producció ecològica, representen el 10,25 % del total de la superfície agrícola de Catalunya (5,11 % producció integrada i 5,14 % producció ecològica). Quant a la producció ramadera, les explotacions ecològiques representen el 3,15 % del total d'explotacions a Catalunya.

D'acord amb les dades del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural,²² al Vallès l'any 2022 hi ha 817 explotacions agrícoles, amb una superfície de cultiu declarada de 13.223 hectàrees, la qual cosa representa l'1,8 % de la superfície agrícola total de Catalunya (en total, 750.218 hectàrees). El gruix de les explotacions i de la superfície de cultiu es localitza al Vallès Oriental, amb 607 explotacions i 8.596 Ha (74,3 % i 65 % de total, respectivament), que posicionen aquesta comarca com la de major grau d'especialització productiva en aquest sector.

²¹ Pla estratègic de l'alimentació de Catalunya 2021-2026.

²² Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural.

Fent una ullada al sector agroecològic, d'acord amb les últimes dades del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE),²³ l'any 2022 tenim 239 operadors (107 al Vallès Occidental i 132 al Vallès Oriental), el 4,7 % del total d'operadors a Catalunya. La superfície de producció ecològica arriba a 3.332 Ha (802 al Vallès Occidental i 2.530 al Vallès Oriental), xifra que suposa l'1,2 % del total de Catalunya, principalment bosc, matolls i recollecció silvestre o dedicada a cereals i lleguminoses; pastures, prats i farratges i vinya.

Pel que fa a la ramaderia ecològica, el CCPAE té registrades 29 explotacions a les comarques vallesanes (6 al Vallès Occidental i 23 al Vallès Oriental) d'un total de 1.096 a Catalunya.

Cal reforçar els sectors agrari i agroalimentari, ja que són cabdals en la cadena de valor de l'alimentació. L'aportació del sector primari a l'economia vallesana representa al voltant de l'1 % del valor afegit brut (VAB) en valor absolut —l'agricultura va generar 10,3 milions d'euros al Vallès Occidental i 42,5 milions al Vallès Oriental, d'acord amb les dades del producte interior brut (PIB) territorial de l'Idescat, any 2020. Tenint en compte tota la cadena de valor de l'alimentació, el sector agroalimentari (que inclou activitats de la indústria de productes alimentaris i begudes) genera una ocupació de 10.165 llocs de treball a les comarques vallesanes (6.760 al Vallès Occidental i 3.405 al Vallès Oriental).²⁴

En termes d'activitat, com es plasma la suma positiva de la circularitat amb el sector agrari al Vallès?

El teixit cooperatiu agrari està format per 10 entitats (3 al Vallès Occidental i 7 al Vallès Oriental), que representen l'1,8 % del total de cooperatives del territori (683). En el cas de les societats laborals, n'hi ha registrades 6 (d'un total de 1.061).²⁵

En termes qualitatius, actualment trobem diversos projectes al Vallès que, des de

l'economia social, implementen models agroecològics que tenen l'economia circular com marc d'acció.

A continuació presentem una d'aquestes iniciatives cap a l'economia circular.

1. En què consisteix el vostre projecte?

La masia Can Vila de Gallecs és una cooperativa agrària familiar ubicada en una masia declarada monument protegit com a bé cultural d'interès local. El projecte el vam idear la meua dona Dolors i jo mateix. Aquesta cooperativa es va crear l'any 2000 i es dedica a la producció agroecològica d'horta, cereals, llegums i farratges, dins de l'espai rural de Gallecs.

Gallecs és un espai rural de 733,52 hectàrees, situat a quinze quilòmetres al nord de Barcelona, que conserva els seus valors naturals i paisatgístics en un entorn altament antropitzat. La principal activitat de l'espai és l'agrícola, àmbit en el qual s'està duent a terme la conversió a l'agricultura ecològica. És també l'espai lliure referent, cultural i de lleure de les poblacions veïnes, i esdevé un pulmó verd al servei de la Regió Metropolitana de Barcelona i d'un entorn intensament urbanitzat de més de 150.000 habitants.

En aquest context, el model d'espai agrari per a Gallecs es basa en una gestió més sostenible del territori, en termes mediambientals i econòmics, amb la voluntat de crear sinergies amb les terres de l'entorn, així com fer compatible el desenvolupament de les activitats culturals i de lleure amb l'activitat agrària. Només amb la gestió racional de l'activitat agrícola es podrà assolir la finalitat principal de preservació dels valors tant naturals com culturals d'aquest territori.

L'agricultura constitueix la major part de l'espai, amb una superfície de 535 hectàrees que representa el 75 % del territori. Les mas-

²³ Consell Català de la Producció Agrària Ecològica.

²⁴ Quart trimestre de 2022. Estadística de l'ocupació assalariada i autònoma segons afiliacions a la Seguretat Social (Idescat).

²⁵ Segons les darreres dades disponibles del Registre General de Cooperatives de la Generalitat i del Registre de Societats Laborals en actiu de la Generalitat de Catalunya de l'any 2022.

ses boscoses ocupen 160 hectàrees que en representen el 14 %. La resta, la formen les edificacions, els horts recreatius, els espais verds i els més de trenta quilòmetres lineals de camins.

El Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs n'és l'òrgan gestor. Aquest està integrat per la Generalitat de Catalunya, a través dels departaments de Territori i Sostenibilitat i d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural, i els ajuntaments de Mollet del Vallès, Santa Perpètua de Mogoda, Palau-solità i Plegamans, Parets del Vallès, Lliçà de Vall i Montcada i Reixac.

Can Vila ha participat activament en la creació Agromosaic (2019), una associació de pagesos i pageses i elaboradors i elaboradores del Vallès Oriental amb la finalitat de donar a conèixer el seu treball, trobar sinergies entre ells i elles, reivindicar el potencial agrícola i paisatgístic de la comarca del Vallès Oriental i buscar vies de comercialització dels seus productes.

L'Associació Agromosaic té un compromís inequívoc amb la biodiversitat, els respecte al medi ambient i la voluntat de proporcionar una alimentació saludable a les persones.

Per aquests motius, tots els membres de l'associació treballen amb criteris de sostenibilitat utilitzant tècniques de conreu ecològic, incorporant la lluita biològica per a la protecció dels cultius i fent un ús racional dels recursos i l'energia. Els productors que formen part d'aquesta associació volen que aquesta representi la gran riquesa i pluralitat de cultius que es poden trobar a la comarca; d'aquí el nom d'Agromosaic.

Així mateix, Can Vila forma part de la Societat Agrària de Transformació (SAT) Agroecològica de Gallecs. Aquesta societat està formada pels pagesos i pageses que treballen i conviuen a l'espai rural de Gallecs. El seu objectiu principal és assolir el desenvolupament rural i local sostenible per mitjà de l'agricultura ecològica i garantir el relleu generacional.

Des de l'any 2006, la SAT Agroecològica de Gallecs és comunitat de l'aliment Slow Food i participa activament en els menjadors escolars ecològics i la recuperació de varietats locals

i tradicionals del territori. Conreem 200 hectàrees de cultiu ecològic i som conseqüents amb la proximitat i la temporalitat del producte, així com amb la venda directa del productor al consumidor. La SAT Agroecològica gestiona l'agrobotiga i l'obrador de Gallecs.

Pel que fa a l'àmbit territorial, principalment actuem en l'àmbit comarcal, tenint en compte que comercialitzem els nostres productes tant a la botiga pròpia a la masia Can Vila com a l'agrobotiga de Gallecs, que també gestionem com a membres de la SAT Agroecològica de Gallecs.

2. Com ha estat l'aproximació a l'experiència d'implementació de l'economia circular?

Des de la cooperativa, hem posat en marxa diverses iniciatives orientades a la sostenibilitat, que detallem a continuació:

Una de les finalitats principals de l'Associació Agromosaic ha estat **crear una marca comarcal** que acabi esdevenint un distintiu o segell de qualitat i d'identitat d'origen per a aquells membres de l'Associació que produeixin o elaborin productes agroalimentaris ecològics, amb matèries primeres majoritàriament de la comarca i sempre amb criteris de sostenibilitat i circularitat.

Entre els membres de l'Associació també establim sinergies que ens permeten **compartir productes i matèries primeres amb criteris de circularitat** per evitar-ne el malbaratament.

Ubicar la comarca del Vallès Oriental al mapa quant a la producció agroecològica i la recuperació de varietats antigues del nostre territori. Aquesta recuperació de varietats antigues també inclou la circularitat, ja que treballem i produïm amb el que ens aporta el nostre territori.

Com a membres de Slow Food també **treballem tenint en compte la proximitat entre producció i restauració**.

La producció que du a terme la masia Can Vila de Gallecs és ecològica. Tot i això,

hem d'anar avançant per millorar el que fem i tendir cap a l'obtenció d'un producte diferent. En aquest sentit, ens ha ajudat i ens està ajudant molt el fet que ens dediquem a la recuperació de varietats antigues del territori.

Per dur a terme totes aquestes finalitats i tenint en compte que volem treballar per la circularitat de les nostres explotacions agràries, hem implementat una sèrie de passos, a poc a poc, amb la clara intenció d'ampliar el nostre cercle de la sostenibilitat completa (econòmica, social i ambiental).

D'una banda, disposem d'**energia eòlica**, que ens permet bombejar aigua del pou a l'hora de regar les nostres terres.

També utilitzem **compost** per adobar els camps i amb la producció sobrant elaborem **conserves**, que comercialitzem.

Els reptes que hem d'assolir per avançar en la incorporació de l'economia circular a la nostra explotació agrària es resumeixen bàsicament en l'eliminació o reutilització de les cintes del reg gota a gota, tot i que es reutilitzen diverses vegades abans d'eliminar-les totalment.

3. Heu disposat de recursos de suport a la vostra activitat públics o privats?

En el nostre cas i per a la nostra explotació, hem disposat de recursos per instal·lar el molí de vent per bombejar l'aigua del pou a la bassa. També hem tingut recursos per construir l'obra que fem servir actualment.

En ambdós casos els recursos ens han estat proporcionats pel Consorci de l'Espai Rural de Gallecs, òrgan gestor d'aquest espai.

4. Internament, quina és la vostra dedicació i organització?

En el meu cas, la dedicació és total, ja que una explotació agrària requereix disponibilitat total durant tot l'any i cada dia de la setmana.

A l'explotació bàsicament hi som la meua dona i jo. Dediquem la nostra jornada laboral completa a la producció agroecològica.

En moments puntuals de necessitat contractem un o dos operaris, però habitualment el pes de l'explotació recau sobre nosaltres.

5. Quines expectatives o propostes teniu a mitjà termini?

El principal repte que tenim en aquests moments és poder assegurar una estabilitat financera.

Aquesta estabilitat financera la podem assolir si establim una xarxa de vendes comarcal adient per poder vendre la producció de les dues hectàrees d'horta de què disposem. El problema és la comercialització de la producció d'horta.

Pel que fa a la producció de cereals, la tenim tota venuda i aquesta no ens planteja cap problema.

6. Quin ha estat l'impacte o els beneficis de la implementació de l'economia circular?

Per a nosaltres, els beneficis directes més clars s'han fet palesos en dues línies.

D'una banda, pel que fa a l'elaboració de conserves, que ens ha ajudat molt a poder donar sortida a molts productes que en altres moments s'haurien fet malbé. Ens permet reduir en gran manera el malbaratament alimentari i obtenir un producte de fàcil comercialització i d'una gran qualitat. Tot i això, cal tenir present que no sempre la producció és bona i, per tant, ens podem trobar anyades en què no ha estat possible elaborar conserves.

En segon lloc i molt important per a nosaltres, pel que fa a l'estalvi econòmic: la reutilització de la cinta de reg, que ha significat una reducció del 60 % dels recursos destinats a aquesta finalitat.

7. Us heu trobat amb dificultats per implementar-la?

Quant a variables externes, en el nostre cas concret, com a productors en tenim que són

clau: la meteorologia i el canvi climàtic en què estem immersos.

Pel que fa a les variables internes, les anem treballant i tenim la capacitat per poder desenvolupar-les. Ara bé, les variables externes, la meteorologia i sobretot el canvi climàtic, han estat i seran un element incontrolable que ens obliga a prendre mesures a priori per reduir l'impacte potencial que pugui tenir aquesta inestabilitat sobre la nostra producció.

Molts d'aquests canvis i adaptacions requereixen estratègies compartides entre diferents agents del territori. No els podem dur a terme individualment.

8. Quant a costos, l'agricultura sostenible circular ha suposat més despeses?

Per a nosaltres el cost que planteja l'economia circular és assumible. En tot cas, la incorporació de l'economia circular a la nostra explotació ens permet reduir costos i estalviar (per exemple, reutilitzant les cintes de reg).

9. Quina relació creus que té l'economia circular amb l'economia social i solidària?

Per a nosaltres, l'economia circular i l'economia social i solidària haurien d'anar plegades.

L'economia circular proposa ser eficients amb els recursos que tenim, reduir els costos i incrementar la competitivitat de les empreses. Alhora, l'economia social i solidària destaca perquè vol aconseguir societats més cohesionades, la cura del l'entorn local i ambiental i llocs de treball dignes. No és la solució total, però segurament, si ens enfoquem cap a un sistema econòmic en el qual es promogui l'economia social i circular, caminarem cap a un model de societat més cohesionat i ambientalment més sostenible.

10. Com es troba la implementació de l'economia circular en l'àmbit de l'agricultura a Catalunya?

Com a productors agroecològics que formem part de la SAT agroecològica de Gallecs i també de Slow Food, treballem per la implementació de l'economia circular en el sector agroalimentari d'aquest territori. És cert que aquest no és tot el sector, però parlem d'una gran part de productors i productores de la comarca.

Un dels principis que ens mouen és:

Acostar els/les productors/es als/a les restauradors/es i consumidors/es, tot facilitant el coneixement mutu i les sinergies que se'n puguin derivar, per tal de garantir un desenvolupament sostenible i una equitat més àmplia en els intercanvis de productes agraris amb el foment dels productes locals artesans i de qualitat. Volem aconseguir una circularitat clara entre productors/es, restauradors/es i consumidors/es finals que ens permeti comercialitzar de manera directa el producte que obtenim.

La Política Agrària Comuna (PAC) també s'està alineant en aquesta direcció i destina recursos a l'economia circular. Aquest fet segur que ajudarà a poder incorporar-la més fàcilment.

11. Què feu a la vostra empresa per impulsar l'EC en el sector?

Nosaltres tenim clar que, quant a iniciatives de l'economia social, hem de tenir un paper actiu en el canvi i participar en diverses iniciatives que van més enllà de la nostra pròpia acció.

També participem activament a l'associació Agromosaic, a la SAT agroecològica de Gallecs i Slow Food.

Si treballem de manera conjunta i aprofitem les sinergies de tots els agents implicats en el canvi cap a l'EC, podem compartir coneixements i sinergies.

Sobretot, crec que és molt important compartir els coneixements i aprenentatges

que cadascú de nosaltres pugui tenir de treballar a la seva explotació per incorporar-los al nostre dia a dia.

Com a cooperativa penso que, sense perdre de vista la sostenibilitat econòmica, hem d'anar incorporant a poc a poc la resta d'aspectes.

12. Quines propostes teniu per afavorir la transició cap a la sostenibilitat en el sector, per potenciar l'EC i l'ESS?

Per a nosaltres hi ha un element crític: el canvi climàtic i com pal·liar les seves conseqüències.

Hem de ser capaços de trobar solucions a aquest problema entre tots plegats.

A la llarga serà l'element que ens comportarà més problemes i, per tant, ens hem d'avançar a trobar solucions alternatives.

Per solucionar aquests reptes tan importants i globals, cal treballar conjuntament. Per a nosaltres, l'economia social i solidària és l'espai que ens permet treballar i col·laborar. I no només per potenciar l'economia circular, sinó també per cercar alternatives a qualsevol de les problemàtiques actuals i futures que ens puguin sorgir.

Caldrà aplicar el sistema d'agricultura regenerativa per poder fer front als canvis meteorològics que ens esperen.